

Planinarstvo u novoj Jugoslaviji

(Iz referata osnivačkih skupština planinarskih organizacija)

Na prvom kongresu Fiskulturnog saveza Jugoslavije, održanom u Beogradu, donesen je slijedeći zaključak: »Obzirom na zdravstveno-higijensku vrijednost pojedinih granja fiskulture, obzirom na njihovu pedagoško-odgojnu ulogu, razvitak vojno-praktičnih navika i psihofizičkih osobina važnih za život i rad, te uzevši u obzir geografske i ekonomiske uslove za njihov razvoj, treba osnovnu gimnastiku i planinarstvo smatrati najvažnijim metodama fizičkog odgoja.« Ovaj je zaključak dobio svoj puni smisao donošenjem odluka II. kongresa FISAJ-a, na temelju kojih je osnovan Planinarski savez, uz istovremeno osnovani Savez za sve sportske grane, Gimnastički savez i Streljački savez.

Kako je kod nas odmah nakon oslobođenja planinarstvo bilo uključeno u Fiskulturni savez, bila je osnivanjem Planinarskog saveza Jugoslavije dana mogućnost proširenju rada dotadanih odbora za planinarstvo, jer sada nastaje koordinacija rada novo osnovanih planinarskih saveza svih narodnih republika. Razgranjanjem djelatnosti planinarskih organizacija obuhvaćaju se zadaci, koji nisu bili do sada obuhvaćeni drugim granama fiskulture, a koji će osim specifičnih odgojnih i drugih zadataka biti u izvjesnoj mjeri i sinteza drugih grana fiskulture, kao i znanja i navika stičenih u školi i životu, time što će se sve te osobine, koje planinar posjeduje, planinarenjem neprestano razvijati i produbljivati.

Današnje se planinarstvo u suštini razlikuje od planinarstva predratne Jugoslavije. Izuzimajući pozitivnost pojedinih planinara, planinarstvo je prije rata imalo za cilj upoznavanje prirodnih ljepota u planinarskim predjelima i bilo je organizirano u savezu, koji je bio »kulturno udruženje od općeg interesa, potpuno nezavisno i izvan svake političke ili partijske akcije, sa ciljem da pobuđuje ljubav za prirodu i planine«. Ovakvo larpurlartističko, politički oportunističko gledište svojstveno je kapitalističkim zemljama, pa je prirodno da ne odgovara borbenom karakteru organizacije kao što je Fiskulturni savez Jugoslavije, čiji je sastavni dio i Planinarski savez.

Planinarski savez Jugoslavije je organizacija, koja na tradicijama Narodno-oslobodilačke borbe, putem planinarenja odgaja svoje članove u duhu bezgranične ljubavi i odanosti prema domovini. Ona ih odgaja tako, da budu sposobni i neustrašivi u obrani njene nezavisnosti i dosljedni u izgrađivanju socijalizma u njoj. To od planinarstva

zahtijevaju savremeni uslovi života u našoj zemlji i naša stvarnost, a to od planinarskih društava Jugoslavije očekuju planinari širom cijele naše zemlje.

Planinarski će savez pridonositi ostvarenju ideje bratstva i jedinstva naših naroda najprikladnijim putem, t. j. uzajamnim neposrednim dodirom prilikom posjeta planinara jedne narodne republike drugoj. Svaki odlazak u planinu vezan je s prolaskom kroz planinska naselja, pa će pravilno odgojeni planinari mnogo pridonijeti uzajamnom zbližavanju sa stanovnicima tih naselja. Pri tome će se istovremeno vrsiti izmjena kulturnih dobara i iskustava svake vrsti, koja će svakako pridonijeti i kulturnom uzdizanju naših ljudi. Planinari raznih profesija — liječnici, profesori, studenti i ostali naučni i stručni radnici — moći će proučavajući našu zemlju i njeno stanovništvo, istovremeno utjecati na kulturno uzdizanje sela.

U pogledu podizanja zdravlja i snage naših ljudi planinarstvo će proširiti i obogatiti naš sistem tjelesnih vježbanja, jer pokreti tijela pri planinarstvu, pješačenje po ravnom, uzbrdo i nizbrdo, penjanje po stijenama, smučanje zimi, to su istovremeno vježbe, koje pored uticaja na mišični aparat i izgrađivanje pokreta djeluju i na nervni sistem (brzina reakcije, prisegnost, snalažljivost, odvažnost i t. d.). Prema tome planinarstvo je s jedne strane svestrano tjelesno vježbanje, a s druge strane i vježba intelekta, jer planinar neprestano ima da rješava nove situacije i da izvodi zaključke. Jednom riječu, planinarstvo pridonosi razvoju organizma, povećava njegovo zdravlje, jača karakter i razvija duh. Samo po sebi, planinarstvo primorava ljude da iz zatvorenih prostorija i ulica izađu u prirodu, na svježi zrak, a ta činjenica ima veliko značenje u biološkom i profilaktičkom značenju, jer organizam pod neposrednim djelovanjem čistog zraka i sunca postaje čvršći, koristeći prirodna sredstva koja su neophodno potrebna za zdravlje.

Zato s pravom možemo očekivati, da će planinarstvo kod svojih članova, trudbenika naše zemlje, podižući njihovu opću tjelesnu sposobnost i zdravlje, a ujedno pružajući im odmor, zdravu razonodu i iživljavanje, povećati njihovu sposobnost u radu i učiniti od njih ljude, koji će se, naučeni životu u prirodi, znati snaći u planini u svim prilikama i po svakom vremenu.

Teško je ljude primoravati na nešto, za što nema u njima samima oslonca. Zato je naša dužnost, da onu sklonost, koju mnogi osjećaju prema planinama, i koji su do sada bili pasivni, nastojimo produbiti i ojačati. Da se privuku mase, potrebno je osim štampe, filmova i predavanja, organizirati masovne izlete u planine, jer se tako ukazuje najbolja prilika za odgoj novih kadrova. Još je zgodnije

odgajanje na planinskim logorovanjima, jer tamo pruža pomoć već sam način kolektivnog života u prirodi.

Planinarstvo se razlikuje od ostalih grana fiskulture, koje kod svojih priredaba imaju masu gledalaca, ono se ne može mjeriti satom u ruci, jer kod njega nema rekorda kao u smislu nekih drugih fiskulturnih grana. Uspjeh planinarstva ocjenjuje se prema vrijednosti izvršenog uspona, koji zavisi najprije od čovjeka, a zatim i od drugih okolnosti kao što su vrijeme, oprema, godišnje doba i t. d. Uspjeh planinara, koji se prema svojim sposobnostima popeo na manji vrh po izgrađenoj stazi ima u sebi isto toliko pozitivnosti i zadovoljstva, koliko i kod uspjeha jednog alpiniste koji je savladao stijenu četvrtog stupnja težine.

Izraz »alpinistika« upotrebljavamo za penjanje po suhoj kao i zaledenoj stjeni, a s time u vezi i visoko planinsko smučanje, koje je nužno vezano za penjački uspon. Alpinistika je prva razvojna faza planinarstva, i prema nekim oznakama, mogli bi je smatrati i za samostalno djelovanje u planini. Međutim, kako je ona kod nas pre-malo razvijena, vjerojatno se za dogledno vrijeme ne će ukazati potreba da se planinarstvo i alpinistika u društвima razdvajaju.

Alpinistika se ne može izvoditi tako masovno kao planinarstvo, jer je za jedan uspon u stjeni potreban specijalni pribor, a osim toga dobra tjelesna kondicija, osjećaj za orientaciju, hladnokrvnost i t. d. Ipak je alpinistika od velikog značenja, jer daje ljudi koji su očvrnuli u borbi s planinama, ledom i snijegom i koji mogu uspješno savladati sve terenske zapreke. Jedinice sastavljene od iskusnih alpinista moći će u planinama izvršiti zadatke, koji bi za ostale bili neizvedivi. Značajan primjer za to su akcije sovjetskih alpinista, koji su branili Kavkaz pred hitlerovskim hordama. Zbog toga, što je alpinistika tako važna u pogledu narodne obrane, treba joj posvetiti više pažnje nego do sada.

Više puta upotrebljavamo riječ »alpinizam« što označuje samostalno sportsko-kulturno ili naučno-umjetničko djelovanje u planinama. Alpinizam uključuje, pored alpinistike, neke grane iz područja nauke, umjetnosti i tehnike. Alpinizmom su se u prošlosti bavili pojedinci u uskom dodiru s prirodom i životom. Da toga nije bilo, bili bi danas lišeni mnogih naučnih saznanja. Veličanstvenu zgradu Alpi bilo je moguće bar djelomično protumačiti jedino bližim dodirom i boravkom u njima. Danas se divimo radu alpinista, koji na svojim leđima prenose uz hranu za put, i dragocjene instrumente za istraživanje i probijaju se kroz sniježne mećave i opasna mjesta, da bi došli do nekih naučnih rezultata.

Na kraju je potrebno naglasiti, da se Planinarski savez mora u svom radu oslanjati na masovne organizacije kao što su Narodna fronta, Narodna omladina, Pionirska organizacija, Antifašistička fronta žena. Potrebno je da te organizacije propagiraju planinarstvo među svojim članovima, zatim da Jedinstveni sindikati pomognu organiziranje planinarskih društava u industrijskim centrima, da pomognu u izgradnji planinarskih kuća i domova. Sa Savezom boraca Narodnooslobodilačkog rata mora se uspostaviti uska saradnja u pogledu predvojničkog obrazovanja članova Planinarskog saveza, te najuža saradnja sa Jugoslavenskom armijom, naročito u pogledu teorije i prakse planinarenja, kako bi se članovi sposobili za dobre borce planinarskih jedinica.

Sa svoje strane Planinarski savez Jugoslavije pomoći će narodnim vlastima u izvođenju njihovih zadataka, u prvom redu pravilnim odgojem članova, zatim u izvođenju radnih akcija, istraživanju zemljišta i očuvanju prirodnih bogatstava i ljepote u planinama.

Vladimir Blašković:

Planinarstvo u Hrvatskoj prije i poslije oslobođenja

Organiziran planinarski život počinje se javljati u Hrvatskoj početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Bile su to godine pojačanog interesa za prirodoslovne nauke i snažnog prodiranja naprednih ideja dijalektičkog i historijskog materijalizma, koji je zadavao odlučne udarce skolastičko-filosofskoj ograničenosti i reakcionarnom idealističkom nazoru na život i svijet. Pod rukovodstvom naprednih prirodoslovaca pobornika darvinističkog učenja osniva se u Zagrebu 1874. godine prvo naše planinarsko društvo, koje je u povijesti i razvitku planinarstva ne samo u Hrvatskoj, već i velikoga dijela Balkanskog poluotoka odigralo veoma značajnu i upravo pionirsку ulogu. To staro i bivše Hrvatsko planinarsko društvo bilo je matica mnogim drugim kasnije osnivanim planinarskim društvima diljem Hrvatske, a povrh toga ono je u znatnoj mjeri posredno i neposredno utjecalo na organizaciju i razvitak planinarstva i u drugim zemljama slavenskoga Juga. Značajna je činjenica, da su upravo članovi tog društva izvršili čitav niz prvenstvenih uspona i dali mnoštvo prvenstvenih opisa i planinarsko-književnih prikaza o velikom broju planina čitavog Dinarskog, Šarsko-Pindskog i Rodopskog planinskog sistema.

Isprva napredno to prvo i najstarije naše planinarsko društvo proživljava u kasnijem periodu svog života ozbiljnu krizu društvenog izrođavanja i pomalo počinju u njemu prevladavati izrazito malograđanski elementi, koji u napredan planinarski rad unose reakcionarne ideje i mnoge negativnosti prigodničarskog izletništva. Kako su se i u rukovodstvu društva našli ljudi, u kojih je prevladavalo buržoasko strančarstvo frankovačko-klerikalnog mentaliteta — što se pored ostalog odražavalo i u organiziranju nazovi-planinarskih priredaba i svečanosti s obligatnim »svečanim« misama zahvalnicama i hipokrijskim popovskim propovijedima — počelo se u znatnom dijelu članova javljati sve jače nezadovoljstvo, koje je najzad rezultiralo osnivanjem novih planinarskih društava. Među ovima je politički najnaprednije bilo i djelovalo prema načelima märksizma-lenjinizma izrazito radničko i na indeks stavljeni planinarsko društvo »Prijatelj prirode«. Veliku planinarsko-alpinističku aktivnost razvio je Hrvatski turistički klub »Sljeme«, a znatan broj članova okupilo je i planinarsko društvo »Runolist«.

Drugi svjetski rat i pobjedonosna naša Narodno-oslobodilačka borba znače temeljitu prekretnicu i korenitu promjenu u životu i radu naših planinara i alpinista. Prve poslijeratne godine protekle su doduše u znaku nedovoljno još organiziranog planinarstva, pa je i planinarska djelatnost u tom prvom razdoblju bila nešto slabija i nedovoljno još omasovljena. Svakako su tome mnogo pridonijele opće poslijeratne teškoće i neminovno posljedice teškoga rata. Naročito se teško osjećao, a osjeća se još i danas, nedostatak planinarskih domova, kuća i skloništa, kojih je prije rata bilo na području naše republike znatan broj, ali ih je 90% stradalo u dane rata. Te kuće većinom su spaljene i uništene do kraja. Intenzivnjem planinarenju i alpinističkoj djelatnosti nedostajalo je i planinarskih, odnosno alpinističkih rekvizita, ali taj nedostatak iz dana je u dan manji zahvaljujući naporima naših radnika i planskom ostvarivanju postavljenih zadataka našeg prvog Petogodišnjeg plana. Jednakim se marom stupilo i obnovi djelomično oštećenih starih i izgradnji novih planinarskih skloništa i kuća. Planskim rješavanjem tog problema postići će se to, da ćemo do kraja 1951. godine imati na našim planinama dovoljan broj domova i skloništa, koja će omogućiti lako i nesmetano kretanje i u prirodno najtežim područjima krša.

Ova godina naročito je važna u životu našeg planinarstva, jer je u organizatornom pravcu došlo do krupne promjene. Na temelju zaključaka II. kongresa FISAJ-a osnovani su po svim narodnim republikama planinarski savezi, čiji rad ujedinjuje i koordinira Planinarski savez Jugoslavije. Time je planinarski život dobio organiza-

tornu autonomiju, što neosporno znači velik korak naprijed u općem fiskulturnom nastojanju i mogućnosti postizavanja maksimalnog planinarsko-alpinističkog intenziteta. Osnovno i bitno u obnovljenom našem planinarskom životu je kidanje sa zastarjelim pojimanjem svrhe, radi koje čovjek odlazi u goru i planinu, kidanje s izletničkom malograđanstinom, i pridavanjem planinarenju dubljeg značenja i sadržaja. Da se to postigne u planinarskim su društvima, a jednako i u savezu osnovane posebne kulturno-prosvjetne referade, kojima je zadatak organiziranje popularno-naučnih i posebnih planinarsko-alpinističkih predavanja i povezivanje s prirodoslovnim stručnjacima radi upoznavanja planinara s osnovima istinske i napredne prirodoslovne nauke. Ne može se zamisiliti suvremen, a to znači napredan planinar, kome ne bi bili poznati elementi geologije, mineralogije, petrografije, opće i specijalne geografije, botanike, zoologije, meteorologije i ostalih prirodnih nauka. U tome je pravcu bilo vrlo mnogo nedostataka (unatoč 75-godišnjoj tradiciji planinarstva u Hrvatskoj), te se praznine osjećaju još i danas, i tu predstoji planinarskim i alpinističkim rukovodiocima vrlo važan i velik zadatak. Uporedo s omasovljenjem te sigurno najmasovnije fiskulturne grane, u čemu će znatnu pomoć planinarskim društvima pružiti sindikati i omladinska organizacija, sigurno će uspjeti u najskorije vrijeme povoljno riješiti i pitanje sadržajnog produbljivanja planinarskog života i rada, kako bi doista naše planinarstvo moglo postizavati one i onakve uspjehe, za koje pruža osnovne uslove izvanredno morfološko bogatstvo naših planina, naročito našega krša.

Osobita pažnja posvećena je omladini, kojoj će odlazak u prirodu i boravak u planini koristiti najviše. Planina je uz more onaj jak prirodni faktor, koja čeliči i jača tijelo, snaži duh i osposobljava čovjeka za izdržavanje najtežih napora i svladavanje najvećih zapreka. A tako osposobljena omladina i s njom zajedno u planini osvježeni ostali trudbenici postat će doista i prekaljeni radnici na ostvarenju naše socijalističke društvene stvarnosti.

Prijelaz preko Ljubine planine

Iz dnevnika Vladimira Nazora »S partizanima«

Bijasmo gotovo neispavani i još umorni od neprestanog hoda preko nekih tvrdih gora, uskih klanaca, nabujalih voda, kada krenusmo predveče, iz seoceta Idbara, uz Ljubinu planinu. Mjesec je, srećom, sjao.

Vladimir Nazor u Narodno-oslobodilačkom ratu

S početka sve kao i drugdje: puteljci strmi, kameniti, preveć uski, pogibeljni. Uvijek naviše, sad lijevo, sad desno; uvijek strmije i teže, uvijek hladnije. Povorka se prekida, pa opet sastavlja, da jedan drugome pomaže. Ali to malo vrijedi: otvori dobro oči, uzdaj se u se, pomogni si, tako, da češće sjašeš. Talijanski mi zarobljenik Mario vodi paripa, njegov drug Marino stoji uza me; partizan Žika, moj novi momak, mlad je, nježan, nizak, i obje mu noge bolesne, pa mi noćas ne može pomoći, jedva sebe vuče. A na mom je konju neko nesretno englesko sedlo; puzi životinji sad niz vrat, sad niz bokove. Vidim, da su puteljci gotovo uvijek na rubu provalija: skliznem li, propadoh; neki se konji već srušili s čitavim teretom a govore, da ima i ljudskih žrtava. I biva još gore; popesmo se do smrznuta tla. Tu

započe prava muka: mraz pod nogama, studen u žilama, potreba sna i odmora još jači. Silazim posvema s konja. Dok možemo, hodamo; na kraju nam ne preostaje drugo, no puzati po snijegu i ledu, nogama i rukama, a uvijek u strahu, da se ne srušiš u ponor; da nema mjeseca, ne bismo se mogli ni maknuti. Ponoć je minula, a to još ne svršava. Vrh planinski kao da je blizu, a mi nikad na nj. Propada još nekoliko konja. Ja sam iscrpljen; da nema Marina i Marija, koji me drže i često vuku, čini mi se barem, da bih poginuo, ostao bih na ledu.

Nisam više ni na što pazio i mislio, kad nenadano zaori divna riječ:

Odmor!

He! Na vrhu smo. Uska ravnica. Vatre već gore. Duša i snaga se u me već vraćaju. Sjedim s drugovima uz plamen, grijem pošećerenu vodu u čuturici i pijem je. Oh, slasti! Smirujem se i vedrim. A kako i ne bih gledajući u ona lica eko vatre? Kao da ti čvrsti momci nisu ništa osobito doživjeli, nikakvoj pogibelji izmakli.

Kako je, druže Nazore? Tvoje sam Planinske pjesme u školi čitao.

Što me to ne zapita, dok sam se dolje mučio?

Čemu bih te onda pitao? Stajao si čvrsto na konju, iako ti sedlo ne valja. Mi smo samo znali puzati bolje nego ti po onom ledu. Kada treba, vješti smo puzavci!

Gdje se naučiste tome korisnom sportu?

Po tim i po drugim planinama. Usred cice zime. Pa i usred ljeta.

Kako to?

Da; usred ljeta, na Vidovdan. Kad jedne noći prijedosmo Treskavici, koju sada mimoidosmo.

Pričaj!

Uplete se u razgovor neki drugi, nešto stariji, brkati partizan i reče:

Jest! Usred ljeta, na Vidovdan. Nije nas onda ovoliko bilo; slabije obučeni, jadno hranjeni i naoružani. Mi smo, kao i Rusi, bili onda u povlačenju. Jača nas sila gonila iz Crne Gore. Ovdje moradosmo noću preko Treskavice. A tvrda nas i glomazna Treskavica ružno dočeka. Studen vjetar, pa neki grad i mraz. Dršće ti i džigerica od zime; i konji se nekako ukočili. Ipak, polako naprijed. Gladni i umorni, ne popuštamo. No dođe najgore. Udari duga silna kiša; lije kao iz kabla. Sve i sva prokisnulo. Nigdje suhe grane. Gomilamo se kao stoka. Prokisli do kože. Kada stigosmo napokon niže, na toplijie i mekše tlo, propadosmo u blato. Na nj legosmo, da pokušamo užeći prve vatre i da počivamo, da dijemamo kao u brlogu. To ti je, druže Nazore, bilo ... nešto.

A onda?

Kada napokon stigosmo u klanac, k potoku, bacismo sebe i sve svoje u vodu, da se očistimo, osvježimo.

Gubici? zapitah ga.

Nikakvi. Ne poginu niti jedan konj, ne nastrada niti jedan ranjenik.

Ha! Vidiš, druže! Ljubina je planina ipak gora; već nam dosada proždre nekoliko kljusadi!

On se opre:

Nije baš tako. Ja znam, kako je.

Reci.

Bilo je onda, na Treskavici, nas manje, ali bijasmo . . . prvi partizani!

Razumijem te; ljudi od kremena . . .

Od gvožđa, druže! Čak i naše životinje. Tu Ljubinu planinu bili bismo mi onda prošli pjevajući. He, čuj još nešto. Kad je ono Tito . . .

Ne doreče. Ču se zapovijed:

Pokret!

Ustadosmo, krenusmo nizbrdo, u sjeni i u sve većem mraku.

Sad nismo uzgor puzali, sad smo se nizdol sklizali. Bilo je spočetka i grđe no prije. Polako, oprezno, cvokoćući zubima. Sad smo znali, da je i nekoliko ljudi nastradalo, pa nam strah mjerio još većma korake. Mjesec zapao, tama nastala, studen je ljuća. I golo oštro granje stabala navaljuje, nevidljivo, na me: bije me po glavi, hoće da mi otme naočari, iskopa oči.

Kada minusmo mraz i snijeg, zagazimo u gnjecavo blato. Hodajući oprezno po njemu, dočekasmo blijedo svitanje dana, pa ružičastu zoru, na manje strmom tlu. Odahnusmo, oživjesmo.

A Priroda (Leopardi je ne zove Majkom, Madre, no maćuhom, Matrigna) kao da se s nama šali i ruga.

Puče nam pred očima veličanstven vidik. Na široku zreniku, polukrug visokih planina s tornjevima, zubovima, bastionima, obeliscima na dugim bilima, a sve to obasjano svjetlošću mladog sunca; pozlaćeno, posrebreno, modrikasto i ružičasto u čitavoj simfoniji polako promjenljivih boja. Je li to Zbilja ili neka Fata Morgana. Da nisam zaspao negdje u snijegu pa sanjam divan san prije svoga svršetka u mraku i u pustinji? Ali neke ptice pjevaju, jagorčika se žuti na novoj travici, drugovi življe silaze u širok klanac, k ovećem potoku, koji se iskričavo modri, k seocetu, gdje ćemo stati, da se okrijepimo i odmorimo poslije dvanaest sati teška putovanja.

Ja sam u nekom zanosu. Govorio sam prije često u sebi: »Bosno trula! Bosno i Hercegovino prljava!« Sad se penjem na konja, dižem

glavu, gledam u one obasjane divove planinske, u već zelenu kotlinu, u modru tekuću vodu, u rastrkana sela i u osamljene kućice; kličem:

Bosno ponosna! Seko Hercegovino! Aleme naš sjajni, još neizbrušeni, još u pijesku, mulju i blatu! Dignut ćemo te, i izbrusiti, i dičiti se tobom. Ja ју svojim posljednjim, ali još krepkim silama, na nov način, uz nov zamah i polet, tebe visoko, visoko . . .

Ne dorekoh.

Na domaku sela, na strmu puteljku, konj mi posrnu, sedlo mu skliznu niz vrat; ja se nađoh na tlu.

Istukoh čelo, nos i jedno koljeno.

Sidoh u mjestance Gornja Bjela na potoku, koji uvire u Neretvu, nošen na nosiljci.

Don Kihote de la Mancha, danas smo mi dvojica neki drugovi!

No od onih smo zanešenjaka, koji padaju i grdno se istuku, da se iznova dignu.

Slavko Brezovečki:

Čvrsnica

Dolinom rijeke Bosne, kroz prozirne magle ljetnog, jutarnjeg sunca, juri putnički vlak po novoj širokotračnoj pruzi Šamac—Sarajevo. Kroz prozore vagona radoznalo proviruju glave brojnih putnika. U vlaku je vrlo živo i veselo. Dobar dio putnika putuje preko Sarajeva u Dubrovnik. To su većim dijelom naši trudbenici, koji odlaze na svoj godišnji odmor na more. Živahno pričaju o tome, kako će iskoristiti dopust u kupanju na moru i bezbrižnom odmoru, što će ih osvježiti i dati im nove snage za rad. Međutim najviše se vode razgovori o novoj željezničkoj pruzi, koju je izgradila naša omladina. »Onaj natpis tamo — objašnjuje nam jedna omladinka sa sela — postavili smo prošle godine mi, omladina, kada smo gradili ovu prugu.« I sa zažarenim licem od uzbuđenja i ponosa upire prstom na strmi obronak pokraj pruge, na kojem se svjetlucao iz bijelog kamena ugrađeni natpis: »Živio drug Staljin, vođa i učitelj čovječanstva.«

Začu se otegnuti zvižduk lokomotive. Vlak juri prema Zenici, upravo ulazimo u taman i dugačak tunel Vranduk. Opet jedan dokaz radnog heroizma i bezgranične ljubavi naše omladine prema svojoj domovini.

U Sarajevu presjedamo na vlak uskotračnog kolosijeka, koji će nas odvesti dalje do cilja našega puta. Prenoseći teške planinarske naprtnjače, oprezno zauzimljemo mjesta u malenim i kreatim vago-

Čvrsnica: Pogled na Pešti-brdo

Foto: Dr. M. Plotnikov

nima. Udobno sam sjeo na svoju naprtnjaču, iz koje je nakon kraćeg vremena procurio — sok od svježe rajčice. Naša planinarska grupa iz Zagreba pobudila je interes kod suputnika, koji su vrlo rado slušali naše razgovore o planinama.

Nakon nekoliko sati vožnje od Sarajeva, ukopčasmo se na zupčanu prugu po kojoj se uspinje željeznica u okukama na Ivan-sedlo (967 m).

Sa sedla željeznica silazi na protivnu stranu planine i polagano se spušta u duboki kanjon rijeke Neretve.

Krasna scenerija neopisivo lijepog dijela ovog putovanja snažno se doimlje svakoga putnika. Duboki kanjon tjesno je ukliješten između golemih i visokih kršnih stijenjaka planine, po čijem zapadnom dijelu, t. j. po padini kanjona, prolazi željeznička pruga, koja je često usjećena u živom kamenu strmih litica. Tamnoželena Neretva bučno preskakuje i zapjenjeno brusi podnožje kamenitih stijena planine. Daleki vidici duž toka Neretve pružaju se sa ovih visinskih mjesta ispred očiju putnika, koji su nekako bojažljivo provirili kroz prozore vlaka. Naš drug Bruno objašnjavao je uvjerljivo svojoj okolini preciznost i solidnost tehničke izvedbe zupčanog sistema željezničkih pruga i sigurnost automatskih kočnica. No neki su se putnici ipak, za svaki slučaj, čvrsto držali rukama za klupe.

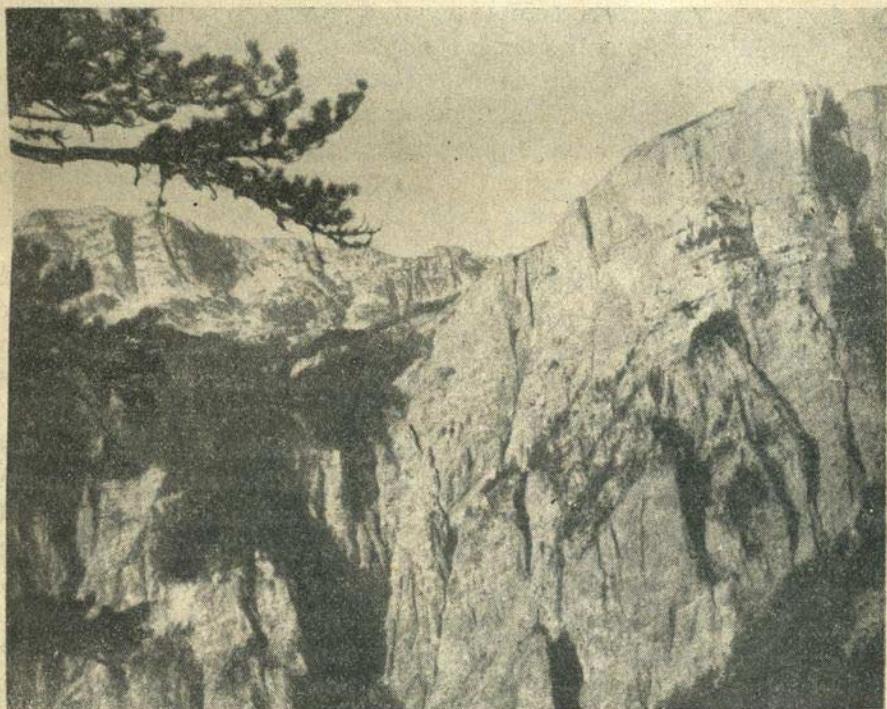
Nižu se stanice: Bradina, Konjic, Ostrožac i ostale. Putnike je zahvatilo neko uzbuđenje. Prisluškivao sam razgovore nekih, među kojima su se nalazili i borci iz Narodno-oslobodilačkog rata. Govorili su o IV. i V. ofenzivi. Svima nam je bilo jasno, da putujemo kroz historijski kraj, kroz historijska mjesta, koja su danas živi svjedoci, a ujedno i spomenici naše nedavne prošlosti.

Kada je okupator sa domaćim izdajnicima u siječnju 1943. godine započeo svoju IV. ofenzivu i potiskivao narodno-oslobodilačke jedinice u smjeru zapad-istok, sa ciljem strateškog opkoljavanja čitavog oslobođenog teritorija, započelo je povlačenje Narodno-oslobodilačke vojske. Bila je potrebna potpuna evakuacija ranjenika, kojih je bilo preko 3.000, jer im je prijetila neposredna opasnost od surovog neprijatelja, koji nije študio nikoga, pa niti nemoćne ranjenike. Već u prosincu 1942. godine dobiveni su podaci, da je Draža Mihajlović načinio sporazum sa Nijemcima i Talijanima za zajedničku akciju; da Talijani pripremaju u dolini Neretve i Prozora svoje baze. Ali Vrhovni štab je imao toliko vremena da koncentrira svoje tri divizije na tome terenu i da poduzme ofenzivne operacije, prije nego što neprijatelj završi opkoljavanje i napad sa toga prostora. Prva i Treća divizija izvršile su rekordni marš iz centralne Bosne i zauzele prostor kod Gornjeg Vakufa podno Vranjice planine, Prozora kod Raduše planine i Ivan-sedla. Druga divizija zauzela je u naletu Imotski sa svim okolnim mjestima i izbila naglo između Čvrsnice i Čabulje planine na Neretvu kod Drežnice. Bila su zauzeta mjesta: Prozor, Rama, Jablanica, Ostrožac, Bradina i Ivan-sedlo. Konjic je bio potpuno opkoljen i dio grada na lijevoj obali Neretve zauzet. Talijanska divizija »Murge« našla se u klopki, opkoljena sa sviju strana, te je bila potpuno uništena, a njezino teško naoružanje bilo je ratni plijen narodno-oslobodilačkih snaga. Međutim sa 3.000 ranjenika iz Dalmacije, Like, Bosanske Krajine i ostalih oblasti nije se moglo brzo napredovati, jer je evakuacija ranjenika u maršu preko 200 km do Prozora i Neretve išla sporo. Neprijatelj je privukao kod Bugojna i Konjica tri njemačke divizije, više ustaških i domobranskih pukova i preko 12 hiljada četnika Draže Mihajlovića. Sada se je zametnula velika bitka za ranjenike, koja je trajala 40 dana. U toj bitci bili su Nijemci, Talijani i ustaše razbijeni, ranjenici prebačeni kod Jablanice preko improviziranog drvenog mosta na lijevu obalu Neretve, pod besprimjerno teškim okolnostima, a zatim dalje preko Prenj planine. Četnici Draže Mihajlovića bili su potpuno uništeni kao vojnička i kao politička snaga u zemlji, što je ubrzalo povoljan tok događaja u korist borbe naših naroda za oslobođenje u samoj zemlji, a isto tako i van zemlje u inozemstvu.

Vlak se zaustavlja u Jablanici, gdje naša planinarska grupa izlazi sa cijelom opremom i prtljagom. Samo mjesto je opet obnovljeno i mnogo življe nego što je bilo prije rata. Tu smo potražili mjesto za noćenje, koje nam je pružila uprava hidrogradnje.

Drugi dan oputovali smo dalje kamionom spram sela Doljani, koje leži na rječici Doljanki poviše Jablanice, a između padine Čvrsnice i kamenog masiva Oklanice (1.290 m). Cilj našega puta bila je planina Čvrsnica, koju smo željeli pobliže upoznati sa planinarskog gledišta, a isto tako istražiti sa alpinističke strane. Budući da je cijeli predjel Čvrsnice još od ranijeg doba, u odnosu sa planinama koje su na domaku većih centara, bio neznatno posjećen, to u ovoj planini nisu postojale planinarske kuće, koje bi bile opskrbljene. Bilo nam je poznato, da u toj planini postoji svega jedna mala planinarska kuća pod Velikim Vilincem i još neke lovačke kućice (u Divi Grabovici, Žlijebu, Maloj Čvrsnici i Drijenču), no u kakovom su stanju one danas, to nismo znali. Zato smo morali nositi sa sobom sve što je čovjeku potrebno za višednevni boravak u planinama.

Na Čvrsnicu vodi nekoliko putova: iz Jablanice preko Orlovine i Plase, zatim iz Doljana preko Muharnice i Masne Luke, iz Dive

Čvrsnica: *Veliki Kuk*

Foto: Dr. M. Plotnikov

Grabovice preko Žlijeba i kroz Radavu, te iz kanjona Drežnice preko Vitrnjače. Masiv Čvrsnice nalikuje na ogromnu tvrđavu sa visokim bedemima, na koju vode daleki i naporni pješački putovi. Zato planinari običavaju ovdje, kao i u ostalim planinama Bosne i Hercegovine, upotrebljavati i služiti se sa malim gorskim konjićima za prenos tereta.

Naša grupa sastojala se od 19 planinara i alpinista od kojih su petorica sa drugom Mesarićem prispjeli u Jablanicu dva dana prije nas, sa zadatkom da ispitaju prilike za transport, smještaj i ostali tehnički rad u Čvrsnici. Međutim, na osnovu vrlo loših podataka sa strane domaćih ljudi, Mesarićeva skupina otišla je u Divu Grabovicu, sa namjerom da odanle pripremi glavne uspone, o čemu smo od njih primili obavijest. Doznali smo da od prije rata do danas planinari nisu posjećivali Čvrsnicu, pa nam je zato bilo razumljivo zašto nitko nije poznavao prilike u planini. Kako smo bili ovisni u transportnim sredstvima (konji i seljaci za transport hrane i opreme i ostalo), izabrali smo put preko Doljana sa razmjerno laganim stupom preko Muharnice, s namjerom, da susret sa drugovima iz Dive Grabovice upriličimo na planinarskoj kući pod Velikim Vilincem.

U Doljanima susreli smo druga Jozu Klepicu, našeg starog znanca i prokušanog planinarskog i skijaškog vodiča. Pričao nam je o strahotama rata kroz vrijeme okupacije, gdje je njegov rodni kraj također teško stradao. Njemu su četnici ubili brata i ostalu rodbinu, dok je on sa ženom i dvoje nejake djece nekoliko puta sretno pobjegao iz gorućeg sela, a dobar dio rata proživio je krijući se sa porodicom u dubokim šumama Čvrsnice. Poslije rata ljudi su postali opet slobodni i danas je on tajnik seoske frontovske organizacije u Doljanima, te kao takav prednjači u izgradnji zemlje u svome rodnom kraju i trudi se, da njegovo selo što bolje napreduje. To se vidi u ostalom već na prvi pogled, jer Jozo je sa ostalim suseljanima svakodnevno sudjelovao na izgradnji zadružnog doma, kojem su bili upravo dovršeni temelji.

Dok smo čekali transportne konje iz Jablanice, koji su trebali da nam prenesu hranu i opremu na Čvrsnicu, trojica su naših drugova (Zgaga, Gropuzzo i Kivač) poduzeli penjački uspon kroz 500 metara visoku stijenu Oklanice, koja se nadvila iznad sela. Koristeći slobodno vrijeme izašla je toga dana naša cijela grupa na gradilište zadružnog doma, gdje smo formirali dvije radne brigade, koje su se međusobno takmičile u planiranju terena. Taj nam je posao pravio veselje, jer smo se koristili iskustvom, koje smo stekli u gradnji naše autostrade »Bratstva i Jedinstva« kod Zagreba. Ono, što smo si malo opržili prste na pijucima i lopatama, potpuno smo zaboravili

drugi dan, kada nas je narod iz sela srdačno susretao i ophodio sa nama kao sa rođenim suseljanima.

Naši drugovi, koji su otišli na penjački uspon u stijenu Oklanice, zadržali su se tamo i kroz noć, pošto su u gornjem dijelu stijene, kako smo kasnije saznali, naišli na nevjerljivu terensku prepreku, a osim toga borili su se sa silnom ljetnom žegom, što je također utjecalo na teškoću penjanja u ovoj dosada netaknutoj stijeni.

Iz Jablanice stigli su u međuvremenu konji na koje smo nato-varili naš prtljag. Zato što su nas u selu jako zavoljeli, partijska organizacija dala nam je kao pratnju Jozu Klepicu, koji nam je iskusno organizirao transport. Put kroz klanac sa dubokim šumama doveo nas je na Muharnicu, gdje se nalaze nastambe šumskih radnika i dalje do Jablan-vrela, gdje je naša »karavana« otpočinula nakon višesatnog marša. Iznad Jablan-vrela prestaju šume, te počinje nisko rašće (klekovina) i ostala alpska vegetacija. Naši brdski konjići, opterećeni sa kojih 80 kg tereta, žustro su se i okretno uspijnjali po strmim krškim puteljcima i bespućima, pa su nas upravo zadivili svojom promišljenom okretnošću i izdržljivošću.

Klanac Muharnice usječen je do ruba čvrsničkog bedema i тамо se nalazi sedlo ispred nemirne krške visoravni Vale, preko koje nam se pružio široki pogled na mnoge oble vrhunce, a u pročelju prema trokutastom vrhu Veliki Vilinac (2.117 m), koji dominira iznad Vale. Tu se nalaze krasni alpinski skijaški tereni sa velikim mogućnostima. Zapadnom stranom Vale po obroncima vodi dobro označeni planinarski put do ruba duboke doline Dive Grabovice, a zatim preko grebena Vilinca na planinarsku kuću. Nakon dugog i napornog pješačenja spustili smo se sa grebena Vilinca do planinarske kuće, koja leži na vanredno lijepo izabranom položaju u centru same planine. Kuća se nalazi na visini od 1.961 metar, pod vrhom Veliki Vilinac, a ishodišta je točka za pohode na sve vrhove i grebene, koji se uzdižu sa prostranog platoa Čvrsnice.

Kuća je bila prilično demolirana, bez vratiju, prozora, peći, ležajeva i ostalog inventara. Bile su to dvije prazne prostorije sa golim zidovima, pune smeća. Netko je u blagovaonici na podu naložio vatru, što svjedoči nagorjeli pod. Malena pomoćna zgrada sa jednom prostorijom, nekoliko metara poviše kuće, također je bila cijela. Bez mnogo riječi dali smo se na posao; svaki pojedinac imao je svoj određeni zadatak. Puna tri sata čulo se iz kuće i oko kuće struganje, kuckanje i žamor kao u košnici, jer kuća se morala brzo ospasobiti za boravak. Umjesto počinka nakon napornog pješačenja, radili smo brzo i okretno kao da smo prije toga cijelo vrijeme počivali. Drugi dan bili su postavljeni iz dasaka sabijeni zajednički

ležajevi, skalupljeni dva stola, klupe, police na zidovima i prozori. Toga dana dobili smo nenadani posjet dvojice drugova iz Mesarićeve grupe iz Grabovice. Oni su boravili u lovačkoj kući na Tisi (cca 1.300 m), koju su trebali sami sposobiti za boravak. Idući dan stigao je i drug Mesarić, a članovi naše grupe otpustili su se dolje na Tisu preko Strmenice odakle su prebacili preko planine na ledima preko 200 kg živežnih namirnica i opreme, savladavši 1.400 m visinske razlike. Istog dana skalupio je drug Brlečić glavna ulazna vrata u kuću, a Mesarić nam je izgradio iz kamena novi štednjak. Svi smo u čudu promatrali Jožinu snalažljivost i sigurnost jednostavnog rješavanja takovog problema. Na naše upite on je mahnuo rukom i objasnio nam: »Mnogo sam ja takvih stvari napravio od 1941. godine u partizanima!«

Slijedećih dana bili su izvedeni daleki zajednički pohodi na vrh Velike Čvrsnice (2.228 m) i ostale vrhove. Nadošlo je hladno vrijeme i kiša, te su se oko nas kovitlale magle, a u Divi Grabovici ključalo je kao u loncu. U planinarskoj kući veselo je plamsala vatra dok su drugarice vodile brigu oko domaćinstva. Tu su se vodili stručni planinarski razgovori i diskusije, a izašao je i jedan broj zidnih novina, koji je oštro lupao po raznim nedostacima pojedinaca.

U našem planu bili su predviđeni razni penjački usponi, planinarski pohodi i fotografsko snimanje terena. Nakon petodnevног boravka u planini pošlo nas je 17 u sjevernu stijenu Pešti-brda sa zadatkom da u sedam raznih pravaca izvršimo penjačke uspone preko 400 m visokog i 1.000 m širokog kamenog zida, koji je svojim točilima osutim bijelim snježnim plohama dominirao iznad maločvrsničke visoravni. Ova stijena bila je nekima od nas poznata još od prije rata, a sada je valjalo u njoj ponoviti pet penjačkih pravaca, a izvršiti dva nova.

Na putu prema Pešti-brdu, a u jednoj uzanoj strmenitoj jaruzi, naleti na nas jedna uplašena divokoza. U smrtnom strahu umalo da nije naletila na Jožu. Gore na snježištima pod stijenom Pešti-brda kretalo se također jedno stado divokoza sa malenim jarčićima, koji su objesno i smjelo trčali za majkama. Dolje u Divi Grabovici i na planinama koje okružuju ovu dolinu, živi oko 1.000 divokoza. Tu su Savezna lovišta na kojima postoji već dugo vremena zabrana lova na visoku divljač, jedino se smije ubijati štetna zvjerad: vukovi i lisice. Primjetili smo da su sa planine odselili orlovi i golovrati lješinari (*Gyps fulvus*), koji su negda obitavali na Čvrsnici i prelijeptali planinu u brojnim jatima. Vjerojatno je tome razlog, što danas na visokim ispašama Čvrsnice nema brojnih stada ovaca i ostale stoke.

Raspoređeni u penjačke skupine, navezani na penjačka užeta u dvojkama ili trojkama, pošli smo u sjevernu stijenu Pešti-brda. Naše penjanje trajalo je nekoliko sati, a prema dogovoru trebali smo se sastati na vrhu visokom 2.030 metara. Kako je koja penjačka grupa izašla iz stijene, odmah je očekivala drugu, te smo se tako sakupili gotovo svi. Jedan penjački par (Zgaga M. i Arh. L.) izvršio je uspješno svoj prvenstveni penjački uspon. Jedino još nisu bili izašli iz stijene penjački par: drug Brlečić i drugarica Josipa. Kako se nisu odazvali na naše dozivanje, pošli smo po označenome planinarskom putu pod samu stijenu. Putem smo uživali u dalekom vidiku na sve strane. Poviše kanjona rijeke Drežnice uzdigla se sva u suncu Čabulja planina (1780 m). U njenu vegetaciju spada vanredno rijetka biljka ovih planina Sibirea croatica, koja je pronađena i u Ćvrsnici ispod Pešti-brda, na visoravni južno od vrela. Lijepo izvedeni pute-ljak vodi nas na žitka točila pod samom stijenom. Na naše opetovane dozive dobili smo iz centralnog dijela stijene odgovor — bio je to zov u pomoć!

U visokom žlijebu, u visini polovine stijene, cca 200 metara, primjetili smo drugaricu Josipu, koja nam je objašnjavala u kakvoj se situaciji nalazi u stijeni sa drugom Brlečićem. Njezin glas bio je posve slab, ali jasan, te smo se mogli sporazumijevati. U jedan sat poslije podne Brlečiću su se za vrijeme penjanja nenadano isčupali već zabijeni klinovi na jednom vrlo teško pristupačnom dijelu stijene, pa se je omakao i pao 10 metara ispod nogu drugarice, koja ga je osiguravala. Pad je bio tako nesretan, da je penjač povrijedio obje noge i ležao bespomoćno u stijeni. Već punih pet sati dozivali su oni u pomoć, ali uslijed loših akustičnih prilika nismo ih mogli čuti na vrhu.

Formirali smo momčad za spasavanje u sastavu najboljih alpinista i hitno se uputili u stijenu. Preostali drugovi, koji nisu mogli sudjelovati neposredno u spasavanju, pošli su da provedu ostalu organizaciju u vezi samog spasavanja (logorska vatrica, doprema hrane i improviziranje nosila). Dvojica su pošla u Doljane da obavijeste liječnika i organiziraju transportna sredstva. Za dobar sat penjanja momčad je stigla na mjesto nesreće. Vrlo strmi i od vode isprani žlijeb, razrađen sa nekoliko stepenica, vodio je prema vrhu. Taj žlijeb izabrali su penjači za prolaz. Unesrećeni je ležao u žlijebu pokraj ovećih kamenitih blokova, gdje mu je odmah pružena prva pomoć, a teže povrijedena noga stavljena u dašćice. Spustila se noć. U tami je valjalo raditi sa velikom opreznošću, da se ne desi još teža nesreća. Vjetar je udarao u intervalima o vršni masiv stijene i nadirao preko grebena na protivnu stranu, pa je prijetila opasnost

od kamenja koje je padalo. Duboko dolje na podnožju stijene žarilo se i titralo svjetlo logorske vatre koju nam je priredio drug Kivač. Na našoj kući pod Vilincem primjećeni su svjetlosni signali. Sa kuće su pitali kako napreduje spasavanje, pa smo im dali umirujući odgovor.

Jedna za drugom sablasno su klizile po užetu tamne prilike spasitelja, prigušeno čula se komanda. Iste kretnje i isti manevri sa penjačkim užetima ponavljali su se više puta. U nejednakim vremenskim razmacima odjeknuo bi stijenom odmjereni metalni zvuk zabijenog ili izbijenog željeznog klina, a nakon toga opet bi zrakom niz stijenu nečujno klizile dvije, tri ili samo jedna osoba.

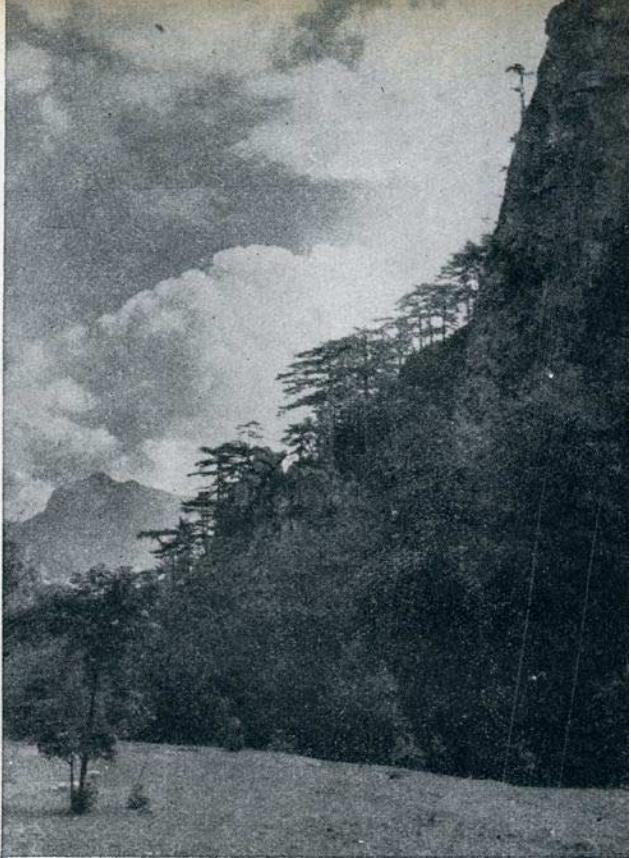
U 12 sati noću cijela je skupina penjača, zajedno sa unesrećenim, prispjela na podnožje tamne stijene, a jedan sat kasnije do logorske vatre. Rano ujutro uslijedio je transport preko vrtaca i škrapa. Sa kuće pod Vilincem stigla je hrana i pojačanje. Iz Jablanice prispjela je jedna mlada drugarica imenom Pupa, koja je slučajno dan ranije došla na kuću, te je sada i ona pomagala kod vršenja drugarske dužnosti. Sa improviziranim nosilima išlo je laganije; devet i po sati trajao je prenos, najprije na visinu od 1.400 metara, a zatim preko maločvrsničke visoravni na kotu 1.961 m do naše kuće, gdje smo prenoćili. Drugi dan slijedi neuspjeli početak transporta sa nemirnim konjem, a zatim ponovo transportiranje sa nosilima. U Vali nas sretne Jozo Klepica, koji je doveo liječnika, a nešto kasnije kod Jablan-vrèle dobili smo smjenu — šest snažnih šumskih radnika, koji su unesrećenoga otpremili u Jablanicu. Drugarica Josipa bila je određena u stalnu pratnju (u međuvremenu dok ovo pišem, Brlečić je ozdravio i lijepo hoda). Ovaj slučaj bio je za nas ispit zrelosti, velika tehnička škola i ogledalo kod vršenja drugarskih dužnosti.

Preostalih nekoliko dana boravka u planini iskoristili smo za daljne planinarske uspone. Sa Mesarićem sam istražio gornji kotao, koji se pruža pod sjevernim ostijenjem Velikoga Kuka, gdje smo snimali sakriveni kutić još neosvojenih stijena i grebena. Odavle nam se pružio jedinstveni pogled u dolinu Dive Grabovice, u odvojku doline Radanjić iz Dive Grabovice ustobočio se preko 1.000 m visoki sjeverozapadni brid Merića-Kuka, koji se čovjeku čini kao golemi divovski potporanj na kojeg se oslanja cijela planina. Još mi je u životu sjećanju penjački uspon preko sjeverne stijene Merića-Kuka, popraćen teškim nevremenom, trodnevno uspinjanje i dvije neprospavane noći u stijeni, a povrh toga velike tehničke teškoće, kakve sam upoznao još samo u sjevernoj stijeni Anića-Kuka u Južnom Velebitu. Zanimljiva panorama masiva Prenj-planine pružila se

Diva Grabovica

Čvrsnica : „Žlijeb”, u pozadini Prenj

Foto :
Dr. M. Plotnik

Čvrsnica :
Merića Kuk

našim očima u vodoravnoj, zračnoj liniji iznad doline Dive Grabovice. U susjednoj borovoј šumi primjetili smo divokozu, koja nas je pažljivo promatrala, plaha i spremna, da se svakog trenutka zakloni u skoku. Sa visokog tornja vršnog masiva Velikoga Kuka dospre do nas udaranje i odjek kamenja u padu. Na uzanoj polici, koja obrubljuje ovaj toranj, oko 200 m ispod vrha, kretalo je mnoštvo divokozu. Jedna za drugom prolazile su policom sigurno i okretno sve do ruba stijene, gdje polica zavija u ogromnu jugoistočnu stijenu. Ovo je najviša vapnenačka stijena u našoj državi. Njezina relativna visina iznosi 1.350 metara, a u njoj su se okušali zagrebački alpinisti još u godini 1939.

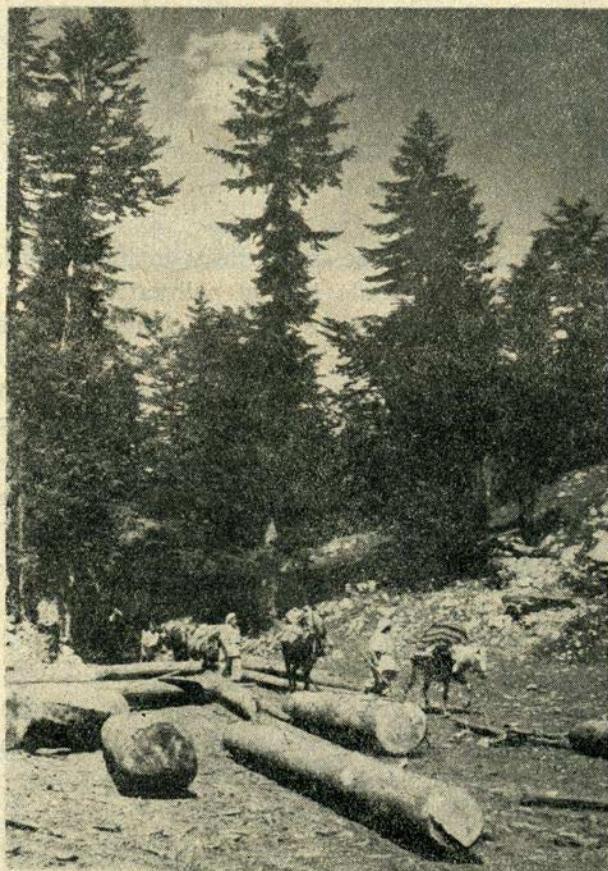
U ovim krajevima vlada naročita klima, karakteristična za hercegovački krš: u dolinama i njihovim prilazima mediteranska toplina, dok na visoravnima iznad 1.500 m kontinentalna hladnoća. Zato alpinisti u ovim krajevima moraju kroz ljetne mjeseca računati na neobičnu vrućinu i insolaciju zraka, koja može, biti od presudne važnosti za penjača.

Drug se Mesarić nikako nije mogao otresti snažnog dojma ove okoline, a to sam vrlo često u Čvrsnici zapazio kod pravih i oduševljenih penjača.

Pod večer desetog dana našega boravka u planini prispjeli su pod Vilinac seljaci iz Jablanice sa konjima, točno prema našem ranijem dogovoru. Sada se valjalo iznova prihvatići posla, te urediti i očistiti kuću, tako da ona može primiti druge planinare, koji će ovamo doći poslije nas. Zatim je slijedio povratak. Mala skupina sa konjima i prtljagom spustila se preko Muharnice u Jablanicu, dok je veći dio nas krenuo preko Drinjače (2.040 m) niz Strmenicu u Divu Grabovicu. Na Drinjači je bilo vrlo hladno, gустe magle zastirale su nam vidik, pa smo ubrzano silazili niz mnogobrojne okuke spram Tise. Kojih 300 m ispod Drinjače ponovno smo došli u sunčanu zonu, jer Drinjača je i nadalje zadržala hladnu i neprobojnju maglovitvu kapu. Na žlijebu smo otpočinuli, dok su drugovi Plotnikov i Kivač stalno snimali teren. Primjetili smo kod silaza, da ulazimo u područje u kojem vlada velika vrućina. Pod žarkim sunčanim zrakama činila nam se Diva Grabovica kao vruća kupka. Merića-Stijena i Veliki Kuk blještali su u suncu. Činilo nam se kao da Diva Grabovica nema dna, noge su nam u koljenima popuštale od naglog i napornog silaženja. Prolazeći kroz maleno selo Grabovicu, koje leži u kršu doline sa svojim njivama poput plodnog otoka, stupili smo na cestu koja nas je dovela u kanjon rijeke Neretve. Šum vodene bujice, koja bijesno i zapjenjeno nadire između golemih

klisura i podanaka planina Čvrsnice i Prenja, potpuno nas je osvježila. Usput smo potražili prikladno mjesto na obali i tu smo se okupali.

Vlakom produžismo iz stanice Grabovice u Jablanicu, prolazeći onim dijelom kanjona, koji je po svojoj divljini najstrašniji i gdje klisure i krš kulminiraju po svojim bizarnim formama. U Jablanici smo primili vijesti o našem drugu Brlečiću, koji je sada ležao u bolnici u Mostaru. Naše planinarsko putovanje završili smo u Jablanici, gdje smo se oprostili od druga Jozeta Klepice i poklonili mu petrolejsku svjetiljku, koju je on nužno trebao za školu u Doljanima. Otputovali smo kući obogaćeni velikim novim iskustvima sa odlukom, da ćemo ponovno posjetiti Čvrsnicu, koju smo zavoljeli nesamo zato što nam njezini teški tereni odgajaju prvakasne alpinističke kadrove, već i radi njezine posebne ljepote i srdačnosti naroda koji u njoj obitava.

Muharnica prema Doljanima

Foto: Dr. M. Plotnikov

Nova varijanta u Klekovoj stijeni

Radi svojih zanimljivih i raznolikih kamenih oblika, koji su uokvireni gustim šumama, privlači Klek mnoge planinare, a sve češće susreću se na samom vrhu seljani i pastiri sa njegovog podnožja, koji također uživaju u prekrasnom vidiku što ga pruža ta lijepa planina u blizini Ogulina.

Jugoistočna stijena Kleka ispresjecana je mnogim penjačkim usponima, koje su izvršili naši najbolji alpinisti. Dugo vremena nije se moglo misliti o dalnjim usponima, pa su i mnogi planovi zaboravljeni.

Ali došlo je novo vrijeme, puno poleta i rada!

Društvene prostorije postale su središte društvenog života. Za vrijeme sastanka vrlo se često razvijala diskusija o novim, još mogućim usponima. Tako se jedne večeri okupila oko nekolicine starijih drugova grupa mlađih penjača i sa zanimanjem slušala njihov razgovor, u kojem su ovi izlagali mogućnost izravnjanja Omladinskog smjera. Taj uspon ne bi imao većeg alpinističkog značenja, ali obzirom na dimenzije Klekove stijene bio bi to ipak jedan novi uspjeh i korak naprijed u našem mladom alpinizmu. Mladim nadobudnim penjačima bilo je to dovoljno; ta sa kolikim su oni zanimanjem slušali pripovijedanja o prvenstvenim usponima, i gajili tihu želju da to oni sami čim prije pokušaju. Ideja je dakle nastala, a čekala se samo prilika da se ona ostvari.

Kao što obično ovakve odluke dolaze iznenada, tako je bilo i ovoga puta. Grupa alpinista iz Zagreba odvezla se prema Ogulinu, te odmah produžila do poznate ishodišne točke: Bjelsko. Tu ih prima gostoljubivi Dmitar, seljak sa podnožja Kleka, koji je ispratio i prve penjače, kad su se oni zaputili prvi put u stijenu hrvatske planine.

Rano ujutro uspinje se grupa na sedlo i silazi pod stijenu. Dario i Mirko spremaju se u Omladinski smjer, dok se druga dvojka navezuju nešto niže, da izvrši uspon drugim smjerom. Dario je osobito žustar i pun poleta, dok se Mirko radi pomanjkanja vježbe osjeća nešto manje sigurnim. Napreduju lagano i oprezno. U prevjesu, koji je obilno opskrbljen klinovima, rad je težak, te treba svladati osim ostalih zapreka i trenje užeta, koje je znatno radi brojnih upotrebljenih karabinera. Stižu do malog sedla nad prevjesom. Dario, koji je bio toga dana vrlo poletan, reče: »Ti... bum pogledal iza vugla, morti bu išlo!«. Time je htio reći, da želi pokušati prvenstveni uspon. Mirko se malo nećkao, ali videći da se nema čega bojati, krenu obojica u

žlijeb, gdje još do tada ni jedan čovjek nije okušao svoje snage u borbi sa vapnenom stijenom Kleka.

Odmah tuku klin za osiguranje, a nešto podalje drugi, pomoću kojega se Dario prebacuje u žlijeb. Još nekoliko metara i već se nalazi u prevjesnom kaminu. Mirko dolazi do njega, a on kreće dalje zabijajući nekoliko klinova, jer se traži najveća sigurnost. Uspon je vrlo težak, te je potrebna skrajnja energija i poznavanje tehnike penjanja. Nakon dužeg vremena vikne Dario: »dobar sam!«, što je značilo da se nalazi na sigurnom mjestu za osiguravanje. Mirko dolazi do njega, i vidi zašto je prvi penjač tako veselo uskliknuo. U stijeni nalazila se jedna udubina, u kojoj bi vrlo lijepo mogla dvojica drugova ispruženo ležati. To pogodno mjesto iskoristiše naši penjači za odmor i okrepnu prije nastavka penjanja.

Sada je došao najteža dio stijene. Prevjes je vrlo velik, tako da kamenčići koji se ruše pri penjanju padaju u slobodnom padu znatno dalje od podnožja stijene. Potrebna je krajnja opreznost. Penjači su navezani na dvostruko uže. Već prije prevjesa tuče Mirko nekoliko klinova. Dolazi do prevjesnog žlijeba. Traži oprimke, pukotine za klin, ali ne nalazi ništa. Silazi do osiguravališta, da se odmori od napornog rada i da prikupi nove snage. Sada pokušava Dario. Dolazi do istog mjesto i uspjeva mu zabijanje jednog klina. Čim se je preko njega osigurao ubacuje zamku, da si tako uredi umjetni nogostup. Time dobiva na visini, i tako mu uspjeva zabijanje novog, višeg klina. Traži novu pukotinu, ne nalazi je, a umor mu ne dozvoljava hvaća stijenu na drugi način i uspjeva mu stati nogom na zadnji uspon kreće Mirko, a Dario preuzima osiguranje. U stijeni nalaze se već mnogi klinovi koji omogućuju uspon, a povećavaju sigurnost. Mirko prilazi najvišoj točki, do koje je malo prije Dario došao. Zahađa stijenu na drugi način i uspijeva mu stati nogom na zadnji klin. Brzi pogled po stijeni i ... tamo ... izvrsna pukotina! Vodoravni klin ulazi uz divnu pjesmu u stijenu, a oba penjača smješkaju se slušajući čitavu ljestvicu koju klin »pjeva« prije nego što zastane zabijen u stijenu do ušice. Brzo Mirko ubacuje uže i omču u karabiner. Sa kratkim zapovijedima o napinjanju i popuštanju užeta, na koje Dario brzo reagira, uspjeva mu stati na taj novi klin. Još nekoliko metara i prevjesni žlijeb će biti savladan. Dakle naprijed! Uska pukotina omogućuje mu stavljanje noge unutar nje, a ruke i druga noge služe samo za odbijanje. Uspon se oslanja uglavnom na trenje. Još malo i rukama će zahvatiti gornji rub stijene. Svu težinu baca na uklještenu nogu, ruke oslobođa za zahvat, traži izbočinu u kamenu ... ali ... stijena je gore glatka, oprimka nema. Prsti lagano popuštaju ... kratki »pazi!« ... i pad u prazninu ...

Oko prsiju osjeti Mirko malu bol i vidi, da se lagano njiše u visini Daria. Pod sobom gleda šumu na podnožju stijene. Najviši klin je zadržao pad, a ogrebotina nije bilo, jer se je penjač u zadnjem trenutku odbio od stijene. Od druga dijeli ga vodoravna udaljenost od nekoliko metara. Treba doći do njega. Dario dobacuje uže, ali Mirko ima vrlo malo snage u prstima, te se ne može zanj zadržati. Sjetio se drugog načina. Zanjiše se, i kad je njihaj bio dovoljno velik, Dario ga zahvati i smjesti kraj sebe na polici. Obojica se zatim uvuku u šupljinu, da se malo odmore.

U međuvremenu je druga grupa penjača prispjela pod stijenu, te su obje skupine uspostavile vezu, koja je bila potrebna radi namjeravanog silaska po užetu. Budući da u tom predjelu stijena ima nekoliko prevjesa, morali su paziti da kraj užeta stigne svaki put do mjesta, koje pruža mogućnost zabijanja klina za daljnje spuštanje. Kad su se Dario i Mirko dovoljno odmorili, pristupio je prvi odmah pripremama za silazak. Uže provuče kroz karabiner i ispita klin, a zatim počinje spuštanje. Obojica se osiguravaju sigurnosnim uzlom, tako da bi u slučaju iznemoglosti ostali visjeti na užetu. Međutim sve je išlo glatko; vidjelo se da su vježbe u spuštanju nedaleko Samobora bile vrlo korisne. Kod posljednje dužine užeta, koja je još preostala, morali su mu iz druge grupe priskočiti u pomoć. Uže je visilo van stijene, pa ga je drug prihvatio svojim užetom te tako omogućio spuštanje i na najtežem mjestu. Sada su se tek osjećali Dario i Mirko sigurnima. Svakako nije uzmanjkao drugarski stisak ruke, koji je govorio više nego bujica riječi. Pogledi svih bili su uprti gore u prkosnu stijenu, gdje su se u blagom povjetarcu lagano njihale ostavljene omče. Tako je završio prvi pokušaj prolaza kroz te prevjesne kamine i žlijebove.

Na sastancima u društvu počelo se živo prepričavati o mogućnostima tog prelaza. Svi su se penjači slagali: »prelaz je moguć, samo treba stvar spretno zahvatiti!« Vježbalište u blizini Samobora obilovalo je slijedećih nedjelja penjačima, koji su vježbali penjačku tehniku, a naročito umjetni korak sa omčama.

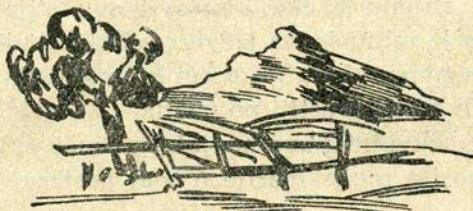
Uskoro je uslijedio drugi pokušaj prolaza tim smjerom Klekove stijene. Osim Daria, koji je dobro poznavao taj dio stijene išao je i drug Lojz, Slovenac iz Jesenice, koji se također zainteresirao za taj novi uspon kroz stijenu Kleka. Prošavši svu stijenu do završnog dijela, uspjelo mu je zabititi jedva jedan novi klin, koji je znatno olakšao stajanje na nogama. Međutim proći kroz stijenu nije uspjelo niti ovoj grupi. Morali su se spustiti po užetu.

Ponovo su se sakupile glave penjača u društvenim prostorijama, ponovo su se iznosile razne teorije o tom prelazu. Tako se sastala

četvorka drugova studenata, koji su bili prekaljeni već u mnogim težim turama. Oni su odlučili da se temeljito pozabave tim do sada tako jalovim usponom. Među njima je nikla nova ideja o načinu prelaza. Čitavu osnovu složili su ovako: Uspon će se vršiti u dvije dvojke, a onaj koji bude penjač najteži dio, biti će drugi penjač u prvoj grupi. Da si olakšaju mukotrpan rad u prevjesu, gdje treba dugo vremena stajati u omčama, ponijeti će sa sobom jedan kolac, kojega su namjeravali pričvrstiti u dvije omče na istoj visini, a malo udaljenosti. Taj bi kolac imao prenijeti do mjesta upotrebe drugi penjač iz druge grupe.

Plan je bio gotov, i skoro zatim uputila se grupa u Ogulin, pa put Kleka. Svi su vanredno raspoloženi, a nije ni čudo. Usponu su prethodile intenzivne vježbe, pa svi osjećaju neku sigurnost i snagu. Pod stijenom se navezuju. Ivo ulazi u stijenu, a s njim je navezan na užetu Mirko. Čim je prva grupa dovoljno poodmakla kreće druga na čelu sa Ninom. Iza njega penje Edi. Stalno mrmlja, jer mu drveni kolac jako smeta pri penjanju. Ivo vodi, a na nekim mjestima zabija nove klinove. Stiže do šupljine, i svi ostali za njim. Nakon kraćeg odmora polazi Ivo naprijed. Pažnja svih je usredotočena na njegov rad. Dolazi do klinova sa omčama, u koje pričvrsti kolac. Stane na njega i tako dobije čvrsto podnožje za daljnji rad, a što je najvažnije ne umaraju mu se suviše noge. Spretnim zahvatima diže se iznad zadnjeg klina i pod samim rubom stijene otkrije pukotinu za novi klin. Zabija ga u stijenu... izvrsno zvuči! Ostali drugovi u osiguravalištu šutke, uz zadovoljan smiješak značajno klimaju glavom. Još malo napora i prešao je najteže mjesto. Odmah zabija nekoliko klinova, kako bi omogućio ostalim drugovima lakši i siguran uspon. On koji je penjač kao prvi penjač cijelo vrijeme, uspio je sačuvati toliko snage, da je mogao proći i zadnji, najteži dio uspona. Sada svi prolaze sigurno, ali rad zahtijeva još uvijek velike napore. Zadnji izbjiga suvišne klinove, a ostavlja najvažnije. Obje grupe nastavljaju uspon. Treba svladati još jedno teško mjesto, što je prema prethodnom radu znatno lakše. Nakon toga uspinju se laganim, slobodnim penjanjem na vrh stijene. Srdačan stisak ruke ponovno je potvrdio drugarstvo penjača, a potkrijepio moto alpinista: »Gdje je volja, tamo je i put!«

U Zagrebu, 7. XII. 1948.

Uspon na Maglić (2387 m)

Provodio sam ljetno na praktičnim radovima oko suzbijanja zaraže potkornjaka. Čitave sam dane lutao ispod gorostasnih smreka i jela, po zelenim pašnjacima i visoravnima, dok mi se gotovo na svakom koraku pogled susretao sa Maglić planinom.

Želja za usponom obuzela me je odmah, čim sam je prvi puta ugledao sa Dragoš-sedla. Gledana odavle stoji ona usred klekovine kao bijela, izrazita piramida. Puteva na vrh, bilo markiranih, bilo nemarkiranih nema. Uzalud sam tražio partnera. Zar će mi uspori ostati samo želja?

Bila je subota. Odmarao sam se poslije skromnog ručka, ležeći na travi malog »čaira«. Oko mene visoke smreke sruštenih grana, tamno zelene, gotovo crne. Iznad njih se uzdigao Maglić, obasjan podnevnim suncem. Nekoliko bijelih oblačića igralo se oko vrha... Odlučio sam!

Još su bile na nebu zvijezde kad sam se izvukao sa ležaja u maloj seoskoj kućici, koja se osamljena stisnula pod krševitim brdima u dolini Suho, na rijeci Sutjesci. Svježi planinski zrak gotovo me opio, kad sam izišao iz uske, zagušljive sobice, da se operem na obližnjem izvoru. Nakon kratkih priprema krenuo sam na put. Jedeni mi je drug bila moja stara naprtnjača i u njoj nešto kruha, kajmaka, te mala apoteka.

Brzo sam odmicao serpentinama potpuno razrušenog puta koji je bio izgrađen još za Austro-Ugarske, a služio je za vezu između dvije žandarmerijske stanice, od kojih danas strše još samo zidine. Za jedan sat stigao sam na greben zvan Makasa, Napredovao sam provlačeći se i skačući preko izvaljenih stabala, kroz gustu šumu, na kojoj su vjetrovi i nedavni požar ostavili jak biljeg. Kad sam izišao iz šume, potpuno se razvedrilo. Pred očima mi je pukao pogled na sedlo Prijevor. Nekad prije rata bilo je ovdje vrlo živo. Velika stada ovaca i koza pasla su sočnu travu, kakva se rijetko gdje nađe. No rat je sve to uništio. Za vrijeme pete ofanzive popaljeni su pastirski stanovi, narod izginuo, stoka otjerana. Brzim tempom gazio sam travu, približavajući se Magliću. Imao sam gotov plan: probiti se do točila, zatim po njima do točke gdje je stijena najniža, te po kosom žlijebu, koji se jasno ocrtavao u jutarnjem svijetlu, stići na vrh.

Teren je postajao sve krševitiji, trava sve rjeda i oštira. Stigao sam do ruba klekovine, koja je poput obruča okružila točila ispod stijena. Junački sam pošao naprijed pokušavajući da se probijem,

no išlo je teško. Nakon pola sata muke i propadanja preko glave u krošnje, uspio sam se prebaciti desno na izraziti greben, koji se diže iz klekovine i spaja se sa glavnim masivom stijena Maglića. Kad sam stigao do najviše točke grebena sjeo sam da se odmorim. Ispod mene na točilu skakutala je jedna divokoza. Bacio sam kamen. Divokoza je zastala kao da se čudi, a zatim kao strijela sjurila niz točilo i nestala u klekovini.

Nastavio sam put grebenom, te konačno stigao do ruba stijene. Nekih stotinu metara desno od mene nazirali su se obrisi kosog žlijeba, kojim sam namjeravao stići na vrh, a iznad mene bijela, dobro razvedena stijena. Nisam joj mogao odoliti.

Bez mnogo razmišljanja, gotovo instinkтивно, počeo sam se penjati uvis prema kaminu, koji se ocrtavao tridesetak metara nadmnom. Iskorištavajući trenje odjećom uspinjao sam se polako kroz kamin, sve dok mi se nije preprečila teža zapreka. Veliki navaljeni kamen zatvarao je kamin, tvoreći neku vrstu stropa. Teškom mukom, nakon nekoliko pokušaja uspio sam se preko desne stijene prebaciti na vrh kamena. Tu sam stao da malo odahnem. Iznad mene uzdizali su se dalje strmi kamini... Tek sad sam postao svijestan, da se nalazim u stijeni, u nepoznatoj stijeni bez opreme, prepušten sam sebi. Obuzelo me čudno uzbuđenje. Spoznaja, da je lakše ići gore nego vratiti se, pomogla mi je da savladam časovito malodušje.

Nastavio sam dalje kaminima. Savladavši još dva mala stropa, napokon sam odahnuo. Još nekoliko metara i na vrhu sam! No grdno sam se prevario! Izišavši iz kamina našao sam se u procjepu između stijene i jednog tornja, koji se uzdigao poput zuba kutnjaka. Od vrha sam bio udaljen svega još petnaestak metara, no to su bile strme, glatke stijene, izložene na sve strane, presjećene sa par uskih rezotina. Bacivši jedan pogled dolje, postalo mi je jasno, da o povratku nema ni govora. Osjećao sam se kao miš u mišolovci...

»Sila kola lomi« kaže naša narodna poslovica. Napredovao sam dalje stopu po stopu, turajući koljena i ruke u rezotine i konačno sam se našao na vrhu.

Pogled sa vrha naplatio mi je sve muke i opasnosti uspona. U dolinama Sutjeske i Drine držala se još magla, a iznad nje uzdigla se šumovita Zelengora, prostrani pašnjaci Sniježnice i Vučeva. Na jugoistoku su se nazirali vrhovi Durmitora, iznad kojih su kuhale magle i oblaci. Od vrha Maglića protegнуo se greben, spajajući se u polukrugu sa strmim barijerama Volujka. U sredini tog polukruga, okruženo s jedne strane stijenama, a sa druge gustim šumama i pašnjacima, smjestilo se zeleno Trnavačko jezero.

No užitak je bio kratkotrajan, jer se iznenada vrh zavio u maglu. Našao sam malu zavjetrinu i čekao da se magle razidu. Prošao je čitav sat, a magle postale još gušće. Digao sam se i počeo oprezno silaziti, držeći se grebena, prema mjestu gdje sam odmah nakon dolaska na vrh primjetio da je moguć silaz na jezero.

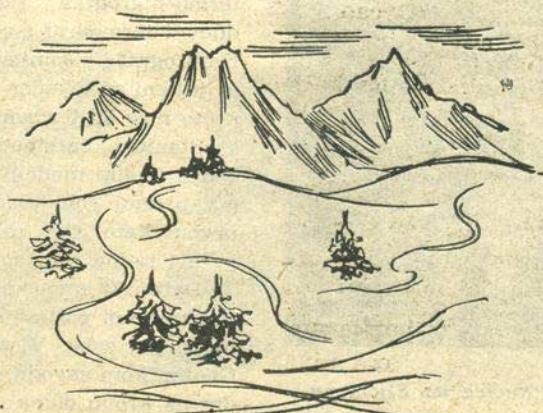
Rano poslije podne već sam plivao u hladnoj, bistroj vodi, a zatim se sunčao na travnatoj padini Volujka. U zelenoj vodi ogledale su se okolne stijene, dok je iznad jezera prelijetalo jato divljih pataka. Nebo je bilo čisto, samo su se oko vrha Maglića povlačili tamni oblaci...

Dan se bližao kraju, trebalo se vratiti na konak u dolinu. Orientirajući se prema stijenama Volujka, žurio sam se kroz šumu, preko presušenih korita Crnih Potoka. Ovdje na mnogo mjesta izvire obilje vode, no nakon kratkog toku opet ponire. Samo za velikih kiša napuni se cijelo korito, te potok uz veliku buku prolazi dolinom Suho i utječe u Sutjesku.

Približavam se cilju. Svagdje su oko mene znakovi proteklog rata: zardalo oružje, sagnjila odjeća — tragovi pete ofanzive.

Sve ovo potsjeća na slavne dane nadčovječanskih napora naših naroda u borbi za slobodu.

Spustila se noć puna tajanstvenih zvukova. Tišinu je razbijalo jednolično javljanje čuka. Negdje u šumi lajale su lisice. Nedaleko, u toru, od vremena do vremena oglasilo bi se zvono ovna predvodnika. Sjedio sam grijući se uz ognjište u maloj kućici. Dok sam čekao da u kotlu uskipi »varenika«, stalno su mi pred oči dolazile uspomene proteklog dana, koji je za mene bio pun doživljaja i nezaboravnih utisaka.

Visinski meteorološki opservatorij Sljeme

$\varphi = 45^{\circ} 54' \text{ N}$; $\lambda = 15^{\circ} 58' \text{ E Gr.}$; H1005 m.

U prosincu godine 1887. zabilježen je prvi pokušaj postavljanja meteorološke stanice na Zagrebačkoj gori. Ova stanica je bez prekida radila 17 godina (1888.—1904.). Rezultati motrenja poslije 1904. nisu zadovoljavali. Godine 1932. dao je ing. August Pisačić općenit prikaz o smještaju i radu nove visinske meteorološke stanice, koja je bila uspostavljena 1. siječnja 1931. U pogledu smještaja treba ovdje naglasiti, da je ova stanica bila postavljena uz stari planinarski Tomislavov dom, koji je u noći od 5. na 6. veljače 1934. izgorio do temelja. Stanica je i dalje ostala na istom mjestu do godine 1943. Zbog slabih motrenja i znatnih prekida, uspostavljenje nije postiglo zadovoljavajuće rezultate. Od 1. lipnja 1943. započeo je radom vi-

sinski meteorološki opservatorij Sljeme, koji je smješten u novom planinarskom domu (Tomislavov dom) neposredno ispod piramide, koja je postavljena na najvišem vrhu Sljemenu (1035 m). Opervatorij je početkom svibnja 1945. prekinuo radom, a od 1. siječnja 1946. započela su ponovno redovita meteorološka mjerena.

Zagrebačka gora ili Medvednica (pravi narodni naziv) leži na sjeveru Zagreba i proteže se od ušća rijeke Krapine u Savu, pa sve do Lonjske doline kod Sv. Ivana Zeline. Izolirani položaj Zagrebačke Gore bio je veoma povoljan za podizanje meteorološkog opservatorija. Do doma G. N. O-a (Tomislavov dom) na Sljemenu izgrađena je planinska cesta široka 5 m, a dugačka od Zagreba 20 km. Zračna linija Sljeme—Zagreb-Grič iznosi 8 km.

Od velikog je značaja što opservatorij Sljeme daje dnevno u 7, 13 i 19 sati telefonski međunarodne vremenske izvještaje opservatoriju Zagreb-Grič. Termometrijska kućica postavljena je u sjeverozapadnom dijelu botaničkog vrta. U kućici je smješten aspiracioni psihrometar (suhi i mokri termometar), maksimalni i minimalni termometar, termo-higrograf, tjedni higrograf i dnevni termograf (svi tvrtke R. Fuess). Ombrograf i kišomjer sistema Hellmann smješteni su također u botaničkom vrtu nešto niže od termometrijske kućice.

Stanični barometar i barograf R. Fuess (veliki model) smješteni su u jugozapadnoj sobi planinarskog doma u prvom katu. Ova soba je ujedno spačava i radna soba motritelja.

Daljinski anemometar sa električnim indikatorom postavljen je na krovu doma iznad sobe. Vjetrulja, izrađena na Geofizičkom zavodu, smještena je također na krovu doma, ali iznad terase.

Termometrijska kućica na Sljemenu

Foto: Kirigin

Koncem srpnja 1946. smješten je heliograf (instrument za registraciju trajanja sijanja sunca) tvrtke Campbell-Stokes na zapadnom krovu doma ispod vjetrulje. U svrhu dobivanja satnih vrijednosti trajanja oborine i u zimskim mjesecima, postavljen je u studenom 1946. god. uz kišomjer i ombrograf još i nifograf tvrtke R. Fuess. U toku slijedeće godine za opservatorij će biti dobavljeno još nekoliko novih meteoroloških instrumenata.

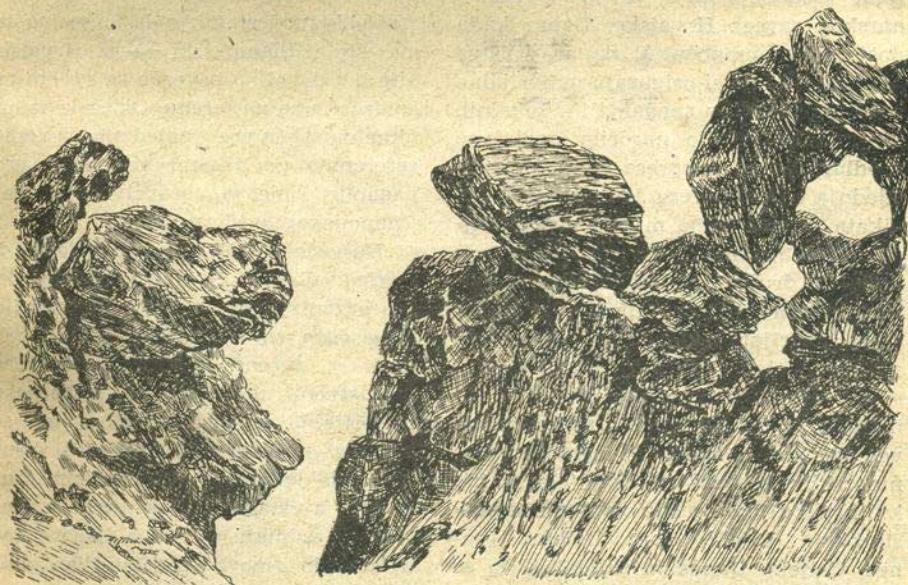
Na opservatoriju se motre svi meteorološki elementi u 07, 13, 14, 19 i 21 sat. U zimskim mjesecima na opservatoriju Sljeme ispituje se posebno svakodnevno i vrsta gornje naslage snijega pomoću metode određivanja specifične težine snijega.

Kao glavni motritelj na opservatoriju bio je do veljače 1947. Kovačić Dragutin. Ovdje treba svakako istaći marljivost, točnost i urednost spomenutog motritelja, koji je zaista uzorno vodio svoje motriteljske dužnosti. Od veljače 1947. redovita motrenja vodilo je,

izmjenjujući se po nekoliko mjeseci, osoblje Geofizičkog zavoda i Uprave hidrometeorološke službe u Zagrebu.

Visinski opservatorij Sljeme podignut je trudom i troškom Geofizičkog zavoda u Zagrebu. Spomenuti opservatorij će sigurno ispuniti prazninu u sinoptičkoj mreži visinskih meteoroloških stanica jugoistočne Europe, jer u predjelima između visinskih opservatorija Obir 2044 m (Karavánke) i Mussale 2925 m (Bugarska) ne nalazi se niti jedna visinska stanica. Godine 1941. uništen je visinski meteorološki opservatorij, koji je bio osnovan 1895. u blizini Sarajeva na Bjelašnici (2067 m).

Visinski opservatorij Sljeme biti će također od značaja za upoznavanje kretanja toplih i hladnih zračnih masa u većim nadmorskim visinama. Duljim nizom mjerena, jednoličnim načinom obrade, opservatorij Sljeme sa opservatorijem Zagreb-Grič 158 m dati će i mnoga interesantna razjašnjenja o atmosferskim prilikama u ovom području.

VIJESTI

IZ REFERATA TAJNIKA NA SAVJETOVANJU PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE NA SLJEMENU KOD ZGREBA DNE 24. I 25. XI. 1948.

Od osnutka Planinarskog saveza Hrvatske osnovano je do danas u razdoblju od nepunih 6 mjeseci svega 11 planinarskih društava: Zagreb, Samobor, Ivanec, Varaždin, Križevci, Bjelovar, Osijek, Sisak, Karlovac, Rijeka i Split. U radu nekih društava bilo je u prvo vrijeme mnogo nedostataka. Društva su bila nesamostalna i stalno su očekivala inicijativu odozgo. Neka društva nisu na vrijeme odgovarala na upite Saveza po pitanju potrebne pomoći, te je bilo potrebno poduzimati izvjesne mјere, da se oživi i razvije njihovo djelovanje. Osjetilo se, a osjeća se još i danas, da u mnogim društima ne postoji dovoljna veza sa masovnim organizacijama i narodnim vlastima u mjestima. To se najviše odrazilo u njihovom iščekivanju materijalne i ostale pomoći sa strane Planinarskog saveza Hrvatske. Danas kada postoje sve mogućnosti da se društva osamostale i da si osiguraju materijalna sredstva vlastitim snagama i iz lokalnih izvora, što je bilo naročito naglašeno u odlukama II. kongresa FISAJ-a i posljednja dva kongresa Jedinstvenih sindikata. Danas nema mjesta neprijateljskim krilaticama, koje su ubaćene u pojedina društva, da su društva prepustena sama sebi na milost i nemilost. Ovoj neprijateljskoj raboti često nasjedaju dobri i aktivni planinarski i ostali fiskulturni radnici. Naprotiv činjenica je da su neka društva dobila već ove godine kredit za izgradnju planinarskih objekata od Komiteta za fiskulturu i Glavnog odbora Jedinstvenih sindikata (Rijeka, Split, Delnice, Ivanec, Osijek). Danas je činjenica, da će teško moći neko društvo utrošiti osi-

gurani kredit u godini 1948., jer si nisu na vrijeme planirali i osigurali sav potreban materijal za izgradnju odnosno obnovu planinarskih objekata.

Narodna vlast osigurala je za god. 1949. fiskulturnoj organizaciji na području NRH kredit u visini od Din 14.000.000.—, naprama kreditu od cca 7.000.000.— u 1948. g. što dokazuje, da se vodi velika briga i ulazu veliki napor oko unapređenja fiskulture.

Ukupan broj članova planinarskih društava na području ovog Saveza kretao se oko 4.000 članova, koji broj nikako ne zadovoljava, premda je za oko 40% premašio broj organiziranih planinara od oslobođenja do osnutka Planinarskog saveza Hrvatske u maju 1948. god. Većina društava nisu pošla u širinu putem agitacije i učlanjivanja novih članova iz redova masovnih organizacija, još uvjek je cijela stvar prepustena i svedena na učlanjivanje pojedinaca, koji se interesiraju za planinarstvo i smučarstvo.

Veliki nedostatak nalazi se i u tome, što i Planinarski savez Hrvatske nije bio dovoljno povezan sa svojim organizacijama na terenu. Osjećala se minimalna aktivnost pojedinih saveznih referenata po pitanju alpinizma, propagande, kadrova, zdravstvene službe i financijskog poslovanja.

Najveća omaška bila je u tome, da izvršni odbor P. S. H. nije sproveo dobro organiziranu statistiku i evidenciju, zbog čega su nedostajali redoviti podaci sa terena. Nadalje nije izdan jedinstveni pravilnik za financijsko materijalno poslovanje, zbog čega se također kočio rad. Registracija članstva bila je prepustena pojedinim društima, a ustanovaljeno je, da neka društva ne uzimaju od svojih članova kod upisivanja osnovne podatke (Varaždin). Pitanje štampanja raznih tiskanica, le-

gitimacija, izradbe značaka, izdavanje Planinarskog vjesnika i t. d. rješeno je sa velikim zakašnjenjem, što pokazuje, da plan rada za 1948. god. nije dovoljno ozbiljno razrađen i da neće biti izvršen, kako bi trebao da bude. Naročito treba podvući da se nije vodila gotovo nikakova briga po pitanju ideo-loško-odgojnog rada po društвима, što je vrlo ozbiljan nedostatak.

Bilo je objektivnih teškoća u radu, kao što je na primjer nestašica pode-snih društvenih prostorija (Karlovac, Zagreb) nestašica neophodno potrebnih planinarskiх rekvizita, slaba organizacija raspodjelye rekvizita odnosno veliko zakašnjenje odašiljanja istih na teren. Nadalje nedostatak napredne planinarske literature i preglednih zemljovidnih karata, nedovoljno podesni popusti na željeznicama i slično.

Međutim osim nedostataka potrebno je istaknuti i nesumnjive uspјehe u radu. U svim postojećim društвima osigurana su dobra rukovodstva, koja će biti u stanju uspјešno sprovadati i pravilno izvršavati postavljene zadatke. Veliku inicijativu i uspјeh u radu na svim poljima planinarske djelatnosti pokazala su društva u Zagrebu, Rijeci, Splitu, Bjelovaru, Sisku i Ivancu.

U izgradnji planinarskiх objekata naročito se ističe samoinicijativan rad i zalaganje planinarskog društva u Rijeci, koje je do danas otvorilo planinarsku kuću na Lisini, izgradilo i završilo planinarski dom na Platku, a dovršava planinarsko-smučarsku kuću na Snježniku. Isto toliko zalaganje i uspјeha pokazali su planinari Splita, na dovršenju velikih popravaka planinarske kuće na Mosoru.

Planinarsko društvo Zagreb sposobilo je u čast V. kongresa KPJ jednu planinarsku kuću na Sljemenu, a u polovici mjeseca novembra otvorilo planinarsku kuću na Oštrecu kod Samobora.

Planinarska sekcija F. D. Goran u Delnicama, koja još nije obuhvaćena u ovaj Savez kao društvo, izgrađuje pla-

ninarsku kuću na Petehovcu iznad Del-nica, koja će služiti za potrebe plani-nara i skijaša.

Potrebitno je naglasiti, da postoje planinarske kuće i domovi koji su prije služili planinarstvu a danas nisu pod upravom planinarske organizacije, te danas imademo na pr. na Zagrebačkoj gori kod Zagreba četiri velika planinarska objekta, koji su zatraženi u du-hu postojeće uredbe Savezne vlade sa time da se vrate pod upravu i na korištenje fiskulturi, t. j. planinarima. Veliku podršku po spomenutom pitanju nalazi Savez kod Gl. odbora FISAH-a i Komiteta za fiskulturu.

Još se uvijek nije zatražilo na području Rijeke tri planinarska objekta: na Učki, Trsteniku i Planiku, a isto tako kuća na Kalniku kod Križevaca, što trebaju zatražiti planinarska dru-štva u Rijeci i Križevcima.

Hitno je potrebno pristupiti poprav-cima slijedećih planinarskiх objekata: kuća na Kamešnici, Zavižanu na Ve-lebitu, Rosijeva koliba u Velebitu, kuća na Ograđenici u Velebitu, kuća na Baćić Kosi u Velebitu, sklonište na Bi-jelim Stijenama u Gorskem Kotaru, kuća na Vošcu iznad Makarske i kuća na Orjenu iznad Dubrovnika.

Planinarska društva imadu pod upravom danas 5 sposobljenih kuća, 5 kuća u izgradnji i 8 kuća, koje čekaju na obnovu.

Društva u Ivancu, Bjelovaru, Sisku istakla su se u masovnosti, dok su Zagreb, Rijeka i Split sproveli organizaciјu stručnih organizacija, izgradili i sproveli masovnih i društvenih izleta, stručnih i ostalih predavanja i dobro-voljnih radova.

Zagreb imade dobro organiziranu sekciju za markaciju, alpinističku sek-ciju i skijašku sekciju, a isto tako i Rijeka. Savezni pravilnik za alpiniste pri-mijenjen je u Zagrebu, a u duhu toga pravilnika organizirat će se alpinistič-ke sekcije po ostalim društвima.

U pogledu izvađanja markacija i po-pravaka puteva prema nepotpunim podacima izvedeno je do sada 25 markacija i obnova planinarskih puteva i staza u duljini od 192 km na čemu je bilo utrošeno ukupno 1240 dobrovoljnih radnih sati. Ovdje treba istaknuti mnogo-brojne markacije na Zagrebačkoj gori, Samoborskom Gorju i na Kleku u Gorskem Kotaru. U planu je bilo 20 markacija, 5 markacija je premašeno.

Najveća planinarska priredba u ovoj godini bio je Dan planinara, održan od 19. do 26. septembra. Obaveza Saveza od 10.000 izletnika bila je prebačena za 2.000 t. j. ukupno je bilo 12.000 izletnika. Ako se uzme u obzir da je Zagreb izveo 5.000 izletnika, a Karlovac 1.550 izletnika, onda se vidi, da je uspjeh mogao biti mnogo veći. Pravilno korištenje štampe, radija i ostale propagande u svrhu Planinarskog dana pokazalo je, da se na taj način pospješuje masovnost.

Na polju masovnosti prvo je pristupilo formiranju osnovnih mjesnih planinarskih organizacija, t. j. sindikalnih planinarskih grupa, Planinarsko društvo Zagreb. Redoviti tjedni masovni sastanci toga društva dobro su posjećeni, tako da na te sastanke redovito dolazi oko 300 članova društva i prijatelja društva. Isto takove uspjehе pokazuju društva u Splitu i Rijeci.

Planinarskih predavanja bilo je do sada 26, od čega otpada 12 na društvo Zagreb, a ostalo na druga društva. Društvenih stručnih kurseva bilo je 3. Od toga po jedan alpinistički kurs održalo je Planinarsko društvo Zagreb i Rijeka za početnike, a jedan alpinistički kurs za napredne u Bosansko-Hercegovačkom Gorju održao je Zagrebačko društvo. Planinarsko-alpinistički kurs P. S. J. polazilo je 5 planinara i alpinista iz NRH; taj kurs održao se pod Triglavom u NRS. Planinarsko društvo u Splitu sproveo je dobrovoljne radne akcije na pošumljivanju krša. Društve-

ne kutiće za sastanke članstva imaju društva Zagreb, Rijeka, Split i Osijek.

Iz svega toga dobivamo sliku o dosadašnjim nedostacima i o uspjesima Planinarskog saveza Hrvatske i planinarskih društava na terenu. U ovome referatu potaknuta su gotovo sva važna pitanja o dosadanju radu, a vidljivo je da postoji problematika kako po pitanju organizacionog učvršćenja, masovnosti, izgradnje objekata, kulturno-idejnog rada i izgradnje kadrova na jednoj strani, tako i po pitanju izvršenja plana u ovoj godini i postavljanju realnog plana za godinu 1949. Potrebno je da se u diskusiji stvore zaključci koji će utjecati na izvršenje do sada neizvršenih obaveza, da se isprave propusti, koji su nastali u toku rada i da se pravilno postavi plan rada za godinu 1949. i da se poštira borba oko izvršenja plana.

RAD SPLITSKIH PLANINARA

SLOBODNA DALMACIJA od 19. XI. o. g. člankom »Splitski planinari pošumljuju Mosor« živo opisuje radni elan i oduševljenje kojim splitski planinari vrše dobrovoljne akcije pošumljivanja krša na planini Mosor. U nedjelju 14. studenoga okupilo se oko 90 planinara i planinarki oko doma, koji je za vrijeme Narodno-oslobodilačkog rata služio kao sklonište prvim partizanskim odredima. Radi toga su ga talijanski okupatori srušili topovskim zrnima i bombama. Ali ostao je narod, koji opet podiže ovaj planinarski dom na Mosoru. Oštećeni zidovi ponovno su doveđeni u prvotno stanje, a uskoro će biti postavljena i krovna konstrukcija.

U popodnevnim satima prostor određen za pošumljivanje bio je već ispunjen mlađim sadnicama. Do nekoliko godina na ovom prostoru ponosno će se zeleniti nova šuma.